

TÜRKİYE'DE YENİ TOPLUMSAL HAREKETLERİN DÖNÜŞÜMÜNDE SOSYAL MEDYANIN ROLÜ

ROLE OF SOCIAL MEDIA IN TRANSFORMATION OF NEW SOCIAL MOVEMENTS IN TURKEY

Firdevs KOÇ*

* Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bölümü, fkoc@firat.edu.tr

ÖZ

Günümüzde dijital aktivizm kavramı sıklıkla kullanılan kavramlardan biridir. Toplumsal hareketlerin sanal dünyaya taşınmasıyla birlikte toplumsal hareket kavramının kapsamında önemli oranda genişleme olmuştur. Çok hızlı ve pratik bir şekilde örgütlenme imkânını sağlayan dijital aktivizm, politika üretme sürecini de derinden etkileyen bir mekanizmaya sahiptir. Dijital aktivizmin en önemli araçlarından biri sosyal medyadır. Sosyal medya kullanım oranlarının dünyada ve Türkiye'de yüksek olması, toplumsal hareketlerin oluşumunda ve şekillenmesinde sosyal medyanın merkezi bir konuma sahip olduğunun göstergesidir.

Bu çalışmada, sanal ortama taşınan toplumsal hareketler Türkiye açısından incelenecektir. Uluslararası kuruluşların raporları ekseninde dünya ölçeğinde Türkiye'nin bulunduğu konumun belirlenmesi çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Türkiye'de sosyal medyanın, kitlelerin hızlı bir şekilde örgütlenmesinde ve etki alanının genişletilmesindeki rolünün irdelenmesi çalışmanın farklı bir boyutunu göstermektedir. Çalışmanın sonunda ise genel bir değerlendirmede bulunularak çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Hareketler, Dijital Aktivizm, Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Dijital Dönüşüm, Sosyal Medya

Jel Kodları: Z00, M15, O3, O33.

ABSTRACT

Today, the concept of digital activism has become one of the frequently used concepts. With the movement of social movements into the virtual world, there has been an important expansion in the scope of the concept of social movement. Digital activism, which provides the opportunity to organize very quickly and practically, has a mechanism that deeply influences the policy making process. One of the most important tools of digital activism is social media. The fact that the rates of use of social media are high in the world and in Turkey is an indication that social media has a central position in the formation and shaping of social movements.

In this study, the social movements carried on the virtual auctions will be examined in terms of Turkey. It is important to study the location of Turkey on the world scale in the axis of reports of international organizations. The examination of the role of social media in the rapid organization of masses and the expansion of the domain of influence in Turkey shows a different dimension of the study. At the end of the work, a general evaluation will be made and a solution proposal will be presented.

Keywords: Social Movements, Digital Activizm, Information ve Communication Technologies, Digital Conversion, Social Media.

Jel Codes: Z00, M15, O3

1. GİRİŞ

Teknolojik gelişmelerdeki hızlı ilerlemeler bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeleri derinden etkilemektedir. Hayatın her alanında bireylere kolaylık sağlaması açısından bilişim teknolojileri önemli bir yere sahiptir. Bu teknolojilerin bir parçası olan sosyal medya, toplumlar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Türkiye'deki yeni toplumsal hareketlerin dönüşümünde sosyal medyanın etki düzeyi yüksektir. Toplumun daha az maliyetli, hızlı ve kolay bir şekilde örgütlenebilmesinde sosyal medyanın geleneksel yöntemin aksine vazgeçilemez bir önemi bulunmaktadır. Sosyal medya aracılığıyla toplumsal hareketlerde de önemli ölçüde dönüşüm yaşanmaktadır.

Dijital aktivizm, toplumun sanal ortamda örgütlenmesini ve farkındalığın oluşturulmasını sağlayan, hatta gerektiğinde sokak eylemlerine dönüştürülmesi durumunun da söz konusu olduğu popüler bir kavramdır. Özellikle şiddetten uzak sadece verilmek istenen mesajın kitlelere ulaştırılması ve duyarlılığın artırılması konusunda sosyal medya aracılığıyla faaliyetlerde bulunulması, dijital aktivizmi faklı kılan unsurlardır. Fakat bu konuda da sanal platformların tehlikeli yanlarının bulunduğu da bahsetmek gerekmektedir. Sanal ortamda kimsenin görmemesi ve özgürlük alanının sınırsız olması, sosyal medya kullanıcıları içerisinde gerçek kimliklerini saklayan kötü niyetli kişilerin var olduğu gerçeğini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Uluslararası kuruluşların raporları Türkiye'nin sosyal medya kullanımında çok yüksek bir orana sahip olduğunu göstermektedir. Sosyal medya kullanım oranının yüksek olması, toplumsal bilincin oluşturulması ve kazandırılmasında demokrasi bağlamında önemli bir gelişmedir. Sosyal medyanın etki alanı çok geniştir. Bu platformlarda paylaşılan bir içeriğin çoklu kanallarla yayılması, kitlelere ulaşması ve hatta uluslararası boyuta taşınması durumu söz konusudur. Sosyal medyada paylaşılan bilgilerin doğru,

güvenilir ve teyit edilen bilgiler olması gerekmektedir.

2. TOPLUMSAL HAREKETLER VE YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER

Birçok insanın bir arada yaşaması pek çok problemleri beraberinde getirmektedir. Böylelikle sorunların ve çatışmaların yaşanması kaçınılmazdır. Bu sorunlar çerçevesinde hak arama arayışları içerisine girilmesinin de bir gereklilik olduğu ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle toplumsal hareketlilik konusu gündeme gelmektedir. İlk başlarda daha küçük ölçekli oluşumlar olarak ortaya çıkan toplumsal hareketler, sonraları daha büyük ölçekli oluşumlar haline almışlardır. Günümüzdeki teknolojik gelişmeler, toplumsal hareketlerin dönüşümüne önemli katkılar sağlamaktadır.

Toplumsal hareketleri demokrasiden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Karşılıklı birbirlerini etkileyen iki unsur olduklarını vurgulamak gerekmektedir. Demokrasi toplumsal hareketlerin oluşumunu ve boyutunu etkilemekte olduğu gibi, aynı şekilde toplumsal hareketler de demokrasinin alanını derinden etkilemektedir. Dolayısıyla toplumsal hareketler ile demokrasi birbirleriyle karşılıklı bağlantı halindedirler. Dahası, sanal platformlar, bireylerin yöneticilere daha hızlı ve kolay erişebilmesine imkân sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında temsili demokrasiden doğrudan demokrasiye geçişte bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemi yadsınamaz. Bireylerin sosyal medya aracılığıyla bir araya gelmesini sağlayan ve örgütlenme akışına hız kazandıran sanal platformların, toplumsal hareketler açısından vazgeçilemez bir konuma sahip olduğunun vurgulanması gerekmektedir.

Toplumsal hareket kavramının kullanımı 18. Yüzyıla dayanmaktadır. Fakat bu yüzyıldan günümüze gelene kadar bu kavramın içeriğinde önemli ölçüde genişleme olmuştur. 1960'lara kadar eski toplumsal hareketler ifadesi kullanılırken, bu tarihten itibaren çevre, kadın, hak

arayışları gibi argümanlarla ortaya çıkan toplumsal hareketler ise yeni olarak nitelendirilmektedir. Bu dönemdeki öğrenci olayları da yeni toplumsal hareketler olarak nitelendirilmektedir. 1990'lı yıllar itibariyle internetin yaşama dâhil olmasıyla birlikte toplumsal hareketlerde de önemli oranda dönüşüm yaşanmıştır. Günümüzde sıklıkla kullanılan bir kavram olan Dijital aktivizm, toplumsal hareketlerin dijitalleşmesini ifade etmektedir. Sivitanides ve Shah (2011: 2); dijital aktivizm kavramını, bütün aktivizm örneklerini kapsaması açısından en iyi terim olarak değerlendirmektedir. Sosyal, siyasal, kültürel ve teknolojik gelişmeleri haznesinde bulunduran dijital aktivizmin çok etkili ve etkin olduğu ülkeler bulunduğu gibi, çok zayıf ve etkili olmayan ülkelerde bulunmaktadır. Dijital aktivizmin etkinlik düzeyinin belirlenmesinde teknolojik altyapı ve ülkenin ekonomik gelişmişlik seviyesi önemli olduğu kadar sosyo-kültürel yapının da göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Her toplumsal hareketi kendi dönemi içerisinde değerlendirmek gerekir. Her dönemin kendine özgü yapısı ve değişkenleri vardır. Özellikle toplumsal hareketler içinde gerçekleştiği toplumun sosyal yapısıyla yakından bağlantılıdır. Bu da toplumsal hareketin şiddetini ve şeklini etkilemiştir. Toplumların değişiminde sanayileşme, kentleşme ve son zamanlarda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler önemli etkenler olmuştur. Özellikle günümüz teknolojik gelişmeleri, hızlı bir şekilde toplumsal hareketlerde de önemli dönüşümlere neden olmuştur. Böylelikle önceliklere oranla daha büyük ve geniş ölçüde katılıma imkân ve kolaylık sağlayan toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır.

Toplumsal hareket; "Bir toplumsal değişim sürecini gerçekleştirmeye ya da engellemeye çalışan çok sayıdaki insanın bir araya gelmesi" (Giddens, 2012: 1076) şeklinde tanımlanmıştır. Toplumsal hareketler kavramını, "bir dizi farklı örgütün, kamusal yaşama dâhil olan bir konuyla ilgili beraberlik içinde çalışmak üzere bir araya gelmeleri" şeklinde

açıklamak mümkündür. Ülkenin sosyo-ekonomik şartların kötüye doğru gitmesi, feminist ve milliyetçi hareketler, büyük ölçekli kitlelerin organize olup çeşitli şekillerde reaksiyon göstermelerine sebep olmuştur. Aynı zamanda artan küreselleşmeyle beraber toplumsal hareketler, uluslararası boyut kazanmıştır. Küreselleşme; hem çeşitli ülkelerden farklı kültüre mensup insanların oluşturduğu toplumsal hareketleri benzeştirmekte hem de yerel ve ulus ötesi aktivist hareketleri (Kaypak ve Haytoğlu, 2016: 716) biçimlendirmektedir.

Toplumsal hareketler; insan hakları, kadın hakları, çevre hakları ve sosyal adalet haklarını içermektedir. Fakat toplumsal hareket; hayvan hakları hareketi, çalışma şartları kötü işyerlerine karşı hareketler, adil ticaret hareketi ve diğer hareketler gibi daha dar alanlar içerisinde kalmaktadır (Georgallis, 2017: 736). Toplumsal hareketlere katılımın, katılma niyeti ve gerçek katılım şeklinde iki düzeyi vardır. Toplumsal harekete katılma niyeti, toplumsal hareket faaliyetlerine katılma isteğini ifade eder. Gerçek katılım ise, toplumsal hareket etkinliklerinde yaşanan deneyimlerin sayısındaki orandır. Hayırseverlik için kaynak yaratma, gönüllü olma, imza arama kampanyası katılımı, toplanma ve boykot etme (Hwang ve Kim, 2015: 482) gibi birçok örnekten bahsetmek mümkündür.

Toplumsal hareketler yalnızca tanımlamak için zor bir kavram değil, aynı zamanda "sosyal hareket" terimi, protesto olayları ve koalisyonlar da dahil olmak üzere, geniş kapsamlı bir dizi olayı tanımlamak için sıklıkla kullanılmaktadır (Kavada, 2010: 101). Toplumsal hareketler kapsamında; gösteri yürüyüşü, boykot, siyasi grevler, oturma eylemleri (Kaypak ve Haytoğlu, 2016: 717) ve daha birçok şekliyle toplumsal tepkiler görülmektedir.

Toplumsal hareketleri yönlendiren nedenler incelendiğinde birçok yaklaşımın olduğu bilinmektedir. Bu yaklaşımlardan birinin savunucusu olan Marx; toplumsal hareketlerin oluşumunu, sanayi toplumu

içerisindeki burjuvazi ve işçi sınıfının birbiriyle rekabet içerisinde olmasına dayandırmıştır. Fakat Weber; sınıf kavramını, birbirine benzeyen ekonomik imkânlarla sahip kişiler olarak kavramsallaştırmıştır. Böylelikle Weber; Marx'ın toplumsal hareketlerin lokomotifleri olarak değerlendirdiği sınıf olgusuna, toplumsal yapı içerisindeki kişilerin ekonomik (Hira, 2016: 144) olanakları boyutuyla yaklaşmıştır.

Toplumsal hareketlerin *yeni* kavramı ile nitelendirilmesi, tarihsel süreçten ziyade bu hareketlerin çıkar ve sınıf kökenli hareketlerden farklı olarak konumlandırılmak istenmesindedir. Yine bu kavram, “bu hareketlerin toplumdaki yeni siyasi ve sosyal ilişkilere örnek oluşturması” şeklinde nitelendirilmektedir. 1980 tarihinden itibaren ortadan kaybolma eğiliminde olan “sınıf temelli hareketler, yerini temellerini 1968 olaylarının ve öğrenci hareketlerinin oluşturduğu, 1970’lerde ise iyice kendini hissettirmeye başlayan yeni toplumsal hareketlere” (Bozkurt ve Bayansar, 2016: 278) bırakarak şekil değiştirmiştir.

Toplumsal hareketlerin gerek isim gerekse şekil bakımından değişikliğe uğraması, bu kavramın hem tanımını yapmakta hem de kapsamını belirlemekte zorluk çekilmesine neden olmaktadır. Geçmiş yıllardaki toplumsal hareketler, günümüzdeki toplumsal hareketlerden önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Geçmişteki toplumsal hareket üyelerine oranla günümüzdeki toplumsal hareketlere katılan kişilerin eğitim ve ekonomik seviyesi daha yüksek durumdadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısına sahip günümüz toplumsal hareketleri geçmişteki toplumsal hareketlerden önemli oranda farklıdır (Babacan, 2014: 140-141). Bu karşılaştırmadaki önemli farklılığı bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılabilirliği oluşturmaktadır.

Yeni toplumsal hareketlerde, geleneksel yöntemlerden olan kitlelerin şiddet içeren eylemlerinden ziyade, daha yenilikçi yöntemlerle kendilerini ifade etmektedirler.

Özellikle ülkenin büyük bir bölümünün dikkatini çekmeye, takdirini ve sevgisini elde etmeye yönelik yöntemler seçilmektedir. Çeşitli eylem şekillerinin hem medya hem de internet vasıtasıyla ilan edilmesi ve gösterilmesi stratejik olarak tercih edilmektedir. Bütün bunların yanında mağduriyetler meydana getirerek toplumun tepkisini kendilerinin lehine çekmek maksadıyla etkili bir şekilde şiddet kullanmaktadırlar. Bu yöntemle alınan güvenlik önlemlerinin ve müdahalelerin arttırılmasıyla oluşturulan mağduriyetler zemininde toplumun desteği kazanılabilmekte ve harekete katılım konusunda yeni kişilerin katılımında (Tatar, 2013: 14) önemli ölçüde artış sağlanabilmektedir.

Yeni toplumsal hareketlerin beklentileri kültürel ve yaşamsal pratikler (Demiroğlu, 2014: 140) temelinde şekillenmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin belirleyici özellikleri şunlardır (akt. Hira, 2016: 153);

- Katılım gösteren bireylerin aynı sınıfa mensup olmadıkları gibi, çeşitli toplumsal aidiyetleri bulunmaktadır.
- Toplumsal hareketlere katılan kişilerin farklı düşüncelere sahip olmaları, çoğulculuk anlayışının göstergesidir.
- Kişileri, ekonomik nedenlerden daha çok kimlik ve kültürel alana yönelik beklentiler harekete geçirmektedir.
- Yeni toplumsal hareketlere katılan kişiler; herhangi bir grup ya da sınıfa mensup olarak değil, bireysel olarak kendilerini nitelendirmektedir.
- Yeni toplumsal hareketler, şiddete değil sivil itaatsizliğe dayalı eylemler gerçekleştirilmektedir.

3. DİJİTAL AKTİVİZM VE SOSYAL MEDYA

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Akıllı telefon ve internet kullanım oranlarında görülen ciddi artış, gerçek dünyanın sanal boyutunun da göz önünde bulundurulması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Toplumun değişim ve

dönüşümünde önemli bir yere sahip olan toplumsal hareketlerin dijitalleşmesi bu çalışmada üzerinde durulacak önemli konuların başında gelmektedir.

Ekonomik, sosyal ve siyasi faktörler, aktivistlerin teknoloji kullanım şekillerini etkilemektedir (Joyce, 2010: 2). Ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik gelişmişlik düzeyleri farklılık göstermektedir. Belirtilen faktörler aynı zamanda dijital aktivizmin temellerini oluşturmaktadır. Ekonomik ve teknolojik düzeyi düşük olan bir ülkede toplumsal hareketlerin dijitalleşme düzeyi de sınırlı olacaktır. Bu da dijital aktivizmden beklenen etki seviyesinin düşük oranda kalmasına neden olacaktır.

Toplumsal hareketlerin sanal platformlarla büyük ölçekli katılımlara dönüşmesi, ilgili konuyla alakalı farkındalığın oluşması olanağı sağlamaktadır. Bu doğrultuda farkındalığın oluşması sorunların çözümünü kolaylaştırmada öncü rol oynamaktadır. Böylelikle farkındalığın oluştuğu sorunla ilgili olarak yetkili kişilerin acil çözüm arayışı içerisine girmesi, toplumsal hareketlerin dijitalleşmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda sanal ortamda örgütlenen büyük ölçekli katılımlar, sokak eylemlerinin zeminini oluşturduğu gibi, bu eylemlere katılacak kişilerin sayısını da önemli oranda arttırmaktadır.

Sanal platformlarla büyük kitlelere ulaşılması toplumsal hareketlerin dijitalleşmesinin farklı bir boyutunun olduğunu göstermektedir. Çünkü kitlesel katılımın gerçekleştiği sanal örgütlenmeler, dikkatlerin uluslararası düzeye çıkmasını sağlamaktadır. Böylece sorunlara küresel ölçüde uluslararası kamuoyu oluşturma imkânının da elde edilebilmesinin mümkün olduğu ifade edilebilir. Uluslararası kuruluşların da bu süreç içerisinde katılımının sağlanabilmesi bu tür toplumsal hareketlerin etki alanının genişlemesinde büyük oranda etkilidir. Bu doğrultuda uluslararası katılımın sanal olsa dahi etki oranı ilgili ülke üzerinde yüksektir.

Toplumsal hareketlerin dijitalleşmesi, her ne kadar olumlu pencereden değerlendirilmek istense de olumsuz yönlerinin bulunduğundan da bahsedilmesi gerekmektedir. Sanal ortamda gerek kendi kimliğiyle gerekse sahte kimlikle yer alan kişilerin birçoğu, sanal örgütlenmenin gerçek sokak eylemlerine dönüşümünde ortadan kaybolmaktadırlar. Çünkü sanal ortamın vermiş olduğu rahatlık ve oturlan yerden bir tıkla sanal eylemde bulunmanın aksine, sokak eylemlerine katılmaktan çekinilmekte ve kaçınılmaktadır. Sanal ve gerçek arasındaki bu farklılık, sanal ortamdaki örgütlenmelerin ağırlığının zayıflamasına neden olmaktadır. Fakat yine de sanal örgütlenmelerin sokak eylemlerine dönüşmeden dahi sorunların çözümünde çok büyük bir etkiye sahip olduğu kabul edilebilir bir gerçektir. Dünyada ve Türkiye’de bunun pek çok örneğine rastlamak mümkündür.

Dijital aktivizm kavramı, internet ve aktivizm arasındaki ilişkilerin yalnızca bir boyutunu ifade etmektedir. Aktivizmi internetten bağımsız düşünmek mümkün değildir. Kısa bir zaman diliminden sonra artık “dijital aktivizm” diye bir kavram kullanılmayabilir. Zaten aktivizmin kendisi dijital boyutunu barındırmış olacaktır. Dijital aktivizm kavramının olumsuzluk boyutu, aktivizmi yalnızca dijital alana sıkıştırmış olmasıdır. Dijital aktivizm kavramı, “dijital ortamda yürütülen her türlü aktivist faaliyeti” (Karagöz, 2013: 141) ifade etmektedir.

Dijital aktivizm, daha yeni bir kavram olduğu için ilerleyen zamanlarda nasıl bir değişim geçireceği belirsizdir. Dijital çağ; aktivizmin geleneksel karakterinde bulunan iletişim ağı, mesajın dağıtılması, örgütlenme ve propaganda vb. faktörlerin hızını arttırmakla kalmamış, aynı zamanda bunların daha etkili (Turhan, 2017: 29) gerçekleşmesine imkân sunmaktadır.

Toplumsal hareketler ekseninde sosyal medyanın oldukça yoğun bir şekilde ön plana çıkması, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde 2011 yılının başlarında ortaya çıkmaya başlayan toplumsal

hareketlenmelerin organize edilmesinde sosyal medyanın yoğun olarak kullanılmasıyla olmuştur. Buradan hareketle “sosyal medya devrimi” gibi ifadelerle sosyal medyanın önem düzeyi ve etki alanıyla ilgili tartışmalar (Babacan, 2014: 143) şiddetlenerek sürmektedir. Bu tartışmaların ana eksenini ise sosyal medyanın etki düzeyi oluşturmaktadır.

Sosyal medya kavramı; “kullanıcıların açık veya kısmen açık profiller oluşturarak, iletişimde olmak istedikleri kişilerin listesini hazırlayarak kendi paylaştıkları ve başkalarının paylaştığı içerikleri görmeye imkân sağlayan Web tabanlı sistemler” (akt. Aksu, 2017: 149) şeklinde tanımlanmıştır. Yine sosyal medyanın farklı boyutlarıyla birçok tanımını yapmak mümkündür.

Sosyal medya, yerel ve küresel boyutta hem iletişim kurma hem de örgütlenme bakımından toplumsal harekete birçok açıdan kolaylık sağlamaktadır. Fakat sosyal medya araçları klasik iletişim araçlarından yapısal özelliği bakımından farklılık oluşturmaktadır. Farklılık konusu, sosyal medyanın tüm etkileşimlere açık ve provoke edilebilir olmasıdır. Sosyal medyanın, toplumsal hareketleri amacından saptıran bir araç şekline dönüşebilme ihtimali vardır. Haklı nedenlerle başlamış olan toplumsal hareketlerin sosyal medya araçlarıyla amacından saptırılması kolaylaşmaktadır. Bu nedenle sosyal medya toplumsal hareketlerin kontrol mekanizmalarını zayıflatan ve bilgi kirliliğine neden olan işlevlere de sahip olabilmektedir. İlgili olaya ilişkin olmayan başka görüntülerin veya fotomontaj olan bazı fotoğrafların teyit edilmeden pek çok kişi tarafından paylaşılması (Babacan, 2014: 144) sosyal medyanın toplumsal hareketler üzerindeki birçok olumsuz yönüne vurgu yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Dijital ağ teknolojilerinin ortaya çıkışı, sosyal medya da dahil olmak üzere dağıtım kanallarının ve iletişim formatlarının yakınlaşmasına neden olmuştur. Ağa bağlı teknolojilerin toplumlar üzerindeki

ekonomik, sosyal ve politik olarak derin etkisi, bazılarının, Bilgi, Ağ veya Bilgi Toplumunun yeni bir çağa girdiğini iddia etmesine yol açmıştır. İnternetin ortaya çıkışı, bilhassa BİT'lerin ve sosyal medyanın etkileri bilimsel bir tartışma başlattı. Böylelikle BİT'lere, mobil iletişim ve sosyal medya platformlarını destekleyen internet dâhil olmak üzere başvurulmaktadır.

Sosyal medya, toplumsal hareketlerin düzenlenmesinde ve küresel düzeyde seferberlikte giderek kurucu rol oynamaktadır (Cammaerts, 2015: 2). Böylece sosyal medya toplumlar için vazgeçilmez bir araç olarak yerini almış durumdadır.

Bazı çalışmalar, sosyal medyanın toplumsal hareketler ve aktivistler tarafından kullanım biçimlerine ve geliştirilmekte olan çeşitli medya ve iletişimsel uygulamaların belirlenmesine odaklanmaktadır. Bu uygulamalar, bazı işlevlere hizmet etmekte ve toplumsal değişimi organize etmek, koordine etmek ve geliştirmek için belirli rolleri yerine getirmektedir. Bu gelişmeler, seferberlik ve organizasyonun iletişimsel yönlerini anlamaya yönelik önemli olan sosyal ağlar üzerinde bir etkiye sahiptir (Cammaerts, 2015: 2-3).

Yoğunlukla kullanılan kitle iletişim araçları yoluyla dünyada coğrafi sınırlar artık bir anlam ifade etmemektedir (Karagöz, 2013: 135). Bilgi ve iletişim teknolojileri, zaman ve mekân mefhumunu ortadan kaldırarak, sosyal platformları yaygınlaştırmasıyla birlikte, toplumsal hareketlere yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu doğrultuda küresel problemler hakkında bilgi sahibi olan kişiler, örgütlenme yoluna giderek problemlerin giderilmesine yönelik çok az bir zaman içerisinde sosyal medya araçlarıyla (Çaycı ve Karagülle, 2014: 6374) faaliyet göstermektedir. Küreselleşmeyle beraber hızla yayılan sosyal medya paylaşımları coğrafi bakımdan çok uzak mesafelerde bulunanların fikirlerini birbirlerine aktarmalarını (Bozkurt ve Bayansar, 2016: 289) önemli ölçüde kolaylaştırmakta ve

bilgi akışının hız kazanmasına neden olmaktadır.

Sosyal platformlarda gönderici, içeriğin üretilmesinde ve paylaşılmasında özgürdür. Kullanıcı içeriğin iletilmesi ve alıcıların tespit edilmesi konusunda kontrol sınırlı da olsa kendisindedir. Daha sonraki süreçte iletilen ya da paylaşılan içeriklerin kontrol edilmesi zorlaşmaktadır. Bu nedenle sosyal ağlar, gücü elinde bulunduranların zaafıdır. Böylelikle sosyal medya, önemli sorunların çözümüne yönelik kişilerin örgütlenmesine zemin hazırladığı gibi toplumsal tepkinin konulabildiği sanal platformlara da (Çaycı ve Karagülle, 2014: 6374) dönüşebilmektedir.

Sosyal ağların en temel işlevi, her türlü içeriği çok hızlı ve kolay bir şekilde zaman ve mekân sınırlaması olmadan gönderebilmesidir. İletişime geçme, örgütlenme ve harekete geçme süresi, sosyal ağların küresel boyut kazanması ve içeriğin yayılma hızının artmasıyla, kısalmaktadır. Bu da yerel ölçekteki problemlerin küresel ölçekli bir boyuta taşınmasına neden olmaktadır. Aynı dünya görüşüne ve problemlere sahip kişiler hızlı bir şekilde sosyal ağlar aracılığıyla örgütlenmektedir. Böylece küresel dayanışma ağları oluşturulmaktadır. Bu ağlar sayesinde, toplumsal hareketlerin tanınırlığı ve etki alanı genişletilebilmektedir. Problemin ne olduğu ve nedenleriyle ilgili bilgi sahibi olmayan kişilere açıklamalarda bulunulabilmekte ve Facebook, Twitter ve Youtube vb. sosyal ağ sayfalarından iletilen bilgilerle karar vermeyen kişiler de hareketlere dahil edilebilmektedir. Sosyal medya vasıtasıyla örgütlenen toplumsal hareketler, yeryüzünün çeşitli yerlerinde kitlelerin aynı zamanda meydanlarda toplanmasına ve kolektif hareketlerin küresel (Çaycı ve Karagülle, 2014: 6374) boyutta ortaya çıkmasına katkı sunmaktadır. Yerelin küresel boyuta, küreselin ise yerel boyuta taşınmasında sosyal medyanın önemli bir rolü bulunmaktadır.

Karmaşık ve kalıcı kolektif eylem biçimlerini temsil eden toplumsal

hareketler, dijital teknolojilerle karmaşık bir ilişki içindedir. Toplumsal hareketler zamanla gelişen online uygulamaları içeren teknolojiye karşı farklı tutumlara sahip katılımcıları içerir. Ayrıca mobilizasyon, koordinasyon ve topluluk oluşturma da dahil olmak üzere çeşitli amaçlarla çevrimiçi araçlar kullanıyorlar. Dolayısıyla, toplumsal hareketlere odaklanmak, internetin toplu eylemdeki rolü hakkında daha kapsamlı ve kapsamlı bir görüş sağlayabilir (Kavada, 2010: 102).

Facebook'un 2004 yılında, Twitter'ın 2006 yılında ortaya çıkması ile başlayan süreç, sanal ağların sosyal yaşamı değiştirme kapasitesine sahip olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin kamuoyu oluşturma fonksiyonun (Emre, 2013: 146) olması, ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik birçok yönüyle ilgili politika üretilme sürecine vatandaşların dâhil edilmesini gerekli kılmaktadır. Bütün bu yönleriyle sosyal medyanın toplumsal sorunların çözümünde önemli bir yeri bulunmaktadır.

Change.org ve moveon.org vb. web sayfaları üzerinden online imza ve dilekçelerle farkındalık ve kamuoyu oluşturmak istenmektedir. Facebook gibi sosyal medya araçları da aktivistlerin düşüncelerini yaymak, taraftar sayısını arttırmak, toplumsal hareketleri örgütlemek gibi bir çok amaçla kullanılmaktadır. Aktivistlerin daha profesyonel kesiminin kullandığı bloglar ve mikro bloglar, çok geniş bir kitleden ziyade (Turhan, 2017: 34) daha sınırlı sayıda kişileri barındıran küçük ölçekli kitlelere hitap etmektedir.

4. TÜRKİYE'DE YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER VE SOSYAL MEDYA

Türkiye'de Yeni Toplumsal hareketlerin dönüşümünde sosyal medyanın çok önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Günümüzde uluslararası kuruluşların açıkladığı raporlar, Türkiye'de sosyal medya kullanım oranının çok yüksek olduğunun ve bunun yanı sıra sosyal medya kullanımının gün geçtikçe çok hızlı bir ivme kazandığını göstermektedir. Bu

doğrultuda uluslararası kuruluşların raporları ekseninde sosyal medya değerlendirmesini yapmakta yarar bulunmaktadır.

“We are Social” ve Hootsuiit tarafından “Digital in 2017 Global Overview” rapor yayımlandı. Bu raporda dünyada ve Türkiye’deki internet ve sosyal medya kullanımına yönelik istatistiki bilgiler yer almaktadır. Bu rapordaki veriler, Türkiye’de yoğunlukla kullanılmakta olan sosyal medyaya ilişkin değerlendirmelerde bulunabilme imkânı sağlamaktadır. Diğer birçok uluslararası kuruluşların raporları da mevcuttur. Fakat “Digital in 2017 Global Overview” raporunun verileri, günümüzdeki durumun tespitine yönelik güncel bilgileri içermektedir.

Bu rapor; dünya nüfusunun yarısından fazlasının bir akıllı telefon kullandığını, dünya nüfusunun hemen hemen 3’te 2’sinin bir cep telefonuna sahip olduğunu, dünyada internet trafiğinin yarısından fazlasının cep telefonlarından kaynaklandığını belirtmektedir. Dünya genelinde 7.476 milyar insanın yüzde 37’sini oluşturan 2.789 milyar insan aktif sosyal medya kullanıcısıdır. Bunların içerisinde yüzde 34 olan 2.549 milyar insan aktif mobil sosyal kullanıcısıdır. 2016 ocak ayından 2017 ocak ayına kadar geçen sürede 482 milyon (yüzde 21) sosyal medya kullanıcısı sayısı artmıştır. Yine bu süreler içerisinde internet kullanıcısı sayısında yüzde 10 oranında (354 milyon) artış sağlanmıştır (Digital in 2017 Global Overview Raporu, 2017). Dünyada sosyal medya kullanım oranının çok yüksek oranda olması, sosyal medyasız hiçbir faaliyetin düşünülmemeyeceğini göstermektedir.

Digital in 2017 Global Overview raporunda Türkiye’ye yönelik de ocak 2017 itibarıyla bilgiler yer almaktadır. Türkiye’de 48 milyon (yüzde 60) kişi internet kullanıcısıdır. Yine aynı oranda sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. Aktif mobil sosyal kullanıcı sayısı 42 milyon (yüzde 52), cep telefonu abone sayısı 70.79 milyon (yüzde 89) kişidir. 2016 ocak ayından itibaren sosyal medyayı kullanan

kişi sayısında 6 milyon (yüzde 14) artış gerçekleşmiştir. Ülke nüfusu sosyal medyada 03:01 saat zaman geçirmektedir (Digital in 2017 Global Overview Raporu, 2017). Türkiye’deki bu verilerin dünyadaki verilerden pek farsız olmadığını ortaya koymaktadır. Dünyada yoğunlukla kullanılan sosyal medya araçlarının Türkiye’de de yüksek düzeyde kullanıldığını bu rapor doğrultusunda belirtmek mümkündür.

Arap Baharı esnasında sosyal medyanın kullanım düzeyi yüzde 30 artmıştır. Bu süreç içerisinde sosyal medya kullananların sayısı 27 milyonu geçmiştir. Arap baharının ilk üç ayında Bahreyn’de yüzde 15, Mısır’da yüzde 29 ve Tunus’ta yüzde 17 (Dijitalhayattv, 2015) oranında sosyal medya kullanımında artış görülmüştür.

Türkiye’de gezi parkı olaylarında 29 Mayıs’ta 1.819.403 kişi twitter kullanıcısı varken, 10 Haziranda 9.548.503 kişi ile 10 milyona kadar yaklaşmıştır (akt. Korkmaz, 2014: 62). Bu süreç içerisinde atılan tweet sayılarının milyonları aşması, aynı zamanda facebook aracılığıyla milyonlarca paylaşımların gerçekleşmesi, sosyal medyanın büyük ölçekli bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir.

15 Temmuzda saat 22.00’den sonra atılan tweet sayıları önemli oranda artmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın FaceTime uygulamasıyla televizyon yayınına bağlanması, tweet atılan konuların en başında yer almıştır. Normal zamanda 16.500 tweet atılırken 15 Temmuzda 71.938 tweet, 16 Temmuzda ise 495.000 (akt. Sungur, 2017: 603) tweet atılmıştır. Cumhurbaşkanı’nın 10 milyon civarında takipçisi vardır. Cumhurbaşkanı’nın, “Milletimizi demokrasimize ve milli iradeye sahip çıkmak üzere meydanlara, havalimanlarına davet ediyorum” içerikli tweet 28407 kişi tarafından retweetlenmiş ve 39624 kişi tarafından beğenilmiştir. Cumhurbaşkanı’nın halkı cesaretlendirerek harekete geçirmek istediği bu çağrı çok kısa süre içerisinde halk tarafından karşılık bulmuş ve halk meydanlarda (Sungur, 2017: 606) toplanmıştır. 8 Temmuz ile 14

Temmuz arasında ortalama 5.773.000 tweet atılmıştır. 16 Temmuzda tweet sayısında yüzde 223 artış görülürken, 15 Temmuz ile 17 Temmuz arasında atılan tweet sayısı 34.818.329 olmuştur. Atılan bu tweetler 15 milyar erişime ulaşmıştır. (Kılıç, 2016). Belirtilen rakamlar sosyal medyanın yalnızca ulusal değil uluslararası boyutunun olduğunu göstermektedir.

Sosyal medya, 15 Temmuzda darbeye askerlerin planlarının bozulmasında ve vatandaşların darbeye karşı tek vücut olmasında çok önemli bir role sahiptir. Sosyal medya vasıtasıyla bilgilerin paylaşılması ve başka kullanıcılar tarafından iletilmesi; darbeye karşı bir duruşun sergilenmesi, demokrasinin daha da gelişmesi, bu konuda bilincin yaygınlaşmasına ve güçlenmesine (Sungur, 2017: 602) imkân sunmuştur. Milyonlarca kişinin facebook, twitter ve youtube gibi sosyal medya araçlarını kullanmasıyla, darbeye karşı halkın örgütlenmesi daha da kolaylaşmıştır. Böylelikle 15 Temmuz darbe kalkışmasının önlenmesinde sosyal medyanın önemli bir rolü olmuştur.

5. SONUÇ

Türkiye'de yeni toplumsal hareketler bağlamında sosyal medyanın çok önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Çalışmada bahsedilen konularda sosyal medyanın belirleyici bir rol üstlendiği ve ülke demokrasisinin gelişiminde vazgeçilemez bir konumu bulunduğu kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Sosyal medyanın gün geçtikçe hayatın kılcal damarlarına kadar sirayet etmesi, sosyal medya temelinde politikaların oluşturulmasının gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Sosyal medya araçları toplumsal örgütlenmeyi daha az maliyetli kılma ve hızlandırma konusunda kolaylık sağlamaktadır. Bu araçlar sayesinde kısa süre içerisinde çok büyük kitlelere ulaşılma imkânı vardır. Aynı zamanda pek çok sayıda insanın bir araya gelmesine ve ortak bir duruş sergilemesine vesile olmaktadır. Bu tür oluşumlar eyleme dönüşmeler dahi

politikaların belirlenmesine yön verebilmektedir. Sosyal medya büyük kitleleri sanal ya da gerçek bir araya getirerek kamuoyu oluşturma ve dikkatleri çekme imkânına sahiptir.

Sosyal medyanın bahsedilen olumlu yanlarının yanı sıra olumsuz yönlerinden de bahsedilmesi gerekmektedir. Sahte kimliklerle yalan yanlış bilgilerin sosyal medya aracılığıyla hızla yayılması durumunda toplumsal düzenin bozulması tehlikesiyle karşı karşıya kalınabilir. Bu konuda gerekli hassasiyetlerin ciddiyetle gösterilmesi gerekmektedir. Kaynağı belli olmayan ve teyit edilmeyen hiçbir bilgi sosyal medyada paylaşılmamalıdır. Aksi takdirde bir kaynaktan çıkan yalan ya da yanlış bilgilerin çoklu kanallarla yayılması durumunda geri dönülemez ve telafisi mümkün olmayan olumsuzluklar görülebilir. Bu tür olumsuzluklara sosyal medya kullanıcılarının bazıları bilmeden bazıları ise bilinçli olarak neden olmaktadır. Bu nedenle sosyal medya kullanıcıları bu olumsuzlukların bilincinde olmalıdır.

Sosyal medyanın etki alanının sadece ulusal ölçekte olduğunu düşünmek bir yanılgıdan ibarettir. Sosyal medya araçlarının etki alanının uluslararası boyutta olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Atılan tweetlere ya da facebook paylaşımlarına milyarlarca erişim sağlanabilmektedir. Bu nedenle sosyal medya kullanıcıları paylaştıkları içeriği dikkatle, hassasiyetle ve teyit ederek oluşturmalıdır.

Sosyal medya kullanıcıları sanal ortamda hızla örgütlenebilmekte ve bu örgütlenmenin neticesinde sanal eylemleri sokak eylemlerine dönüştürebilmektedirler. Fakat sanal ortamın vermiş olduğu rahatlıktan dolayı sanal platformda sayı çok kabarıkken, sokak eylemlerine dönüşmesi durumunda bu sayı önemli oranda düşmektedir. Sosyal medya kullanıcılarının sadece bir tıkla sanal eylemlere katılması, kullandıkları sosyal medya sayfalarını karartmaları ya da ilgili fotoğraflar paylaşmaları, sosyal medyanın pasif düzeyde dahi olsa toplumda etkin ve etkili olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

1. AKSU, O. (2017), “Yeni Toplumsal Hareketler Bağlamında Sosyal Medya Kullanımı Analizi: Kadın Dernekleri”, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, 146-159.
2. BABACAN, M. E. (2014), “Sosyal Medya Sonrası Yeni Toplumsal Hareketler”, *Birey ve Toplum Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, 135-160.
3. BOZKURT, Y. ve BAYANSAR, R. (2016), “Yeni Toplumsal Hareketler Çerçevesinde Çevreci Hareket ve Gezi Parkı Olayları”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 2, 276-293.
4. CAMMAERTS, B. (2015), “Social Media and Activism”, *The London School of Economic and Political Science (LSE)*, http://eprints.lse.ac.uk/62090/1/Social_media_and.pdf, 15.10.2017.
5. ÇAYCI, B. ve KARAGÜLLE, A. E. (2014), “Mobil İletişim Teknolojileriyle Değişen Örgütlenme Biçimleri: Ağlarda Örgütlenen Toplumsal Hareketler”, *Journal of Yasar University*, Cilt: 9, Sayı: 36, 6371-6380.
6. DEMİROĞLU, E. T. (2014), “Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 1, 133-144.
7. Digital in 2017 Global Overview Raporu (2017), <https://wearesocial.com/special-reports/digital-in-2017-global-overview>, 29.10.2017.
8. Dijitalhayattv (2015), “Arap Baharında Facebook ve Twitter...”, <http://dijitalhayat.tv/dijital-dunya/dijital-siyaset/arap-baharinda-facebook-ve-twitter>, Erişim Tarihi: 29.10.2017.
9. EMRE, P. Ö. (2013), “Başka Bir Dünya için Ağ Atmak: Siber Ortamda Üç Barış Hareketi”, <http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/Perrin%20CC%88G%CC%86U%CC%88N%20EMRE.pdf>, 17.10.2017.
10. GEORGALLIS, P. (2017), “The Link Between Social Movements and Corporate Social Initiatives: Towar a Multi-level Theory”, *Journal of Business Ethics*, 142, 735-751.
11. GIDDENS, A. (2012), *Sosyoloji*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
12. HİRA, İ. (2016), “Yeni Toplumsal Hareketler: Politik Öncelikten Kimlik Vurgusuna”, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, Cilt: XI, Sayı: I, 143-155.
13. HWANG, H. ve KİM, K. (2015), “Social media as a tool for social movements: the effect of social media use and social capital on intention to participate in socialmovements”, *International Journal of Consumer Studies*, 39, 478-488.
14. JOYCE, M. (2010), “How to Think About Digital Activism”, *Digital Activism Decoded The New Mechanics of Change*, Ed. Mary Joyce, 1-14.
15. KARAGÖZ, K. (2013), “Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm Hareketleri”, *İletişim ve Demokrasi Dergisi*, 131-157.
16. KAVADA, A. (2010), “Activism Transforms Digital: The Social Movement Perspective”, *Digital Activism Decoded The New Mechanics of Change*, ed. Mary Joyce, 101-118.
17. KAYPAK, Ş. ve HAYTOĞLU, M. (2016), “Küreselleşme Sürecinde Toplumsal Hareketler ve Kente Yansıması”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, CİEP Özel Sayısı, 715-734.

18. KILIÇ, Ş. O. (2016), “Sosyal Medya Nasıl Darbeye Direnişin Aracı Oldu?”, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/sosyal-medya-nasil-darbeye-direnisin-araci-oldu>, 29.10.2017.
19. KORKMAZ, M. (2014), Sosyal Medya-Kamu Politikaları Etkileşimi: Gezi Parkı Olayları Üzerine Bir Değerlendirme, Hacettepe Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
20. SIVITANIDES, M. ve SHAH, V. (2011), “The Era of Digital Activism”, Conference for Information Systems Applied Research, Cilt: 4, No: 1842.
21. SUNGUR, S. A. (2017), “15 Temmuz Darbe Kalkışmasının Engellenmesinde Sosyal Medyanın Rolü, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 47, 597-612.
22. TATAR, T. (2013), “Yeni Toplumsal Hareketler ve Küresel Projeler”, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 57, 10-19.
23. TURHAN, D. G. (2017), “Dijital Aktivizm”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 26, 26-44.